

УДК 338.4

JEL C81: L11

DOI 10.33244/2617-5932.5.2020.139-147

Т. М. Паянок,*к.е.н., доцент**e-mail: tanya53215@meta.ua***ORCID ID 0000-0001-7763-1159;****А. І. Кричфалушій,***Університет ДФС України**e-mail: alina.krych@gmail.com***ORCID ID 0000-0002-9543-2230**

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ НА ХЛІБОПЕКАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО УКРАЇНИ

У роботі виділені загальні проблеми хлібопекарського виробництва. На основі показників фінансово-господарської діяльності за 2014 і 2018 роки детально проаналізовано вплив політичної кризи на підприємства малого та середнього бізнесу. Для цього застосовано програмний продукт IBM SPSS STATISTICS, а саме кластерний і статистичний аналізи. Отриманий результат показує, що за п'ять років воєнного протистояння ситуація кардинально погіршилася для всіх підприємств. Навіть лідери серед малого та середнього бізнесу є збитковими. Політична криза має великі негативні економічні наслідки для всіх видів діяльності.

Ключові слова: кластерний і статистичний аналізи, реальний і номінальний прибуток, фінансова звітність підприємств.

Т. Н. Паянок, А. І. Кричфалушій. Анализ влияния политического кризиса на хлебопекарское производство Украины

В работе выделены общие проблемы хлебопекарского производства. На основе показателей финансово-хозяйственной деятельности за 2014 и 2018 годы детально проанализировано влияние политического кризиса на предприятия малого и среднего бизнеса. Для этого применен программный продукт IBM SPSS STATISTICS, а именно кластерный и статистический анализы. Полученный результат показывает, что за пять лет военного противостояния ситуация кардинально ухудшилась для всех предприятий. Даже лидеры среди малого и среднего бизнеса в убытке. Политический кризис имеет большие негативные экономические последствия для всех видов деятельности.

Ключевые слова: кластерный и статистический анализы, реальная и номинальная прибыль, финансовая отчетность предприятий.

Метою дослідження є оцінка впливу політичної кризи на підприємства малого та середнього сегмента хлібопекарського виробництва України, яка забезпечує населення продуктами першої необхідності. Для оцінки обрано показники фінансової звітності 29 підприємств малого та середнього сегмента, які найбільш вразливі до змін зовнішнього

середовища [2]. Для цього використаємо можливості програмного продукту IBM SPSS STATISTICS, а саме кластерний аналіз за методом К середніх величин та описову статистику (розвідувальний аналіз) [5].

Постановка проблеми. У результаті політичної кризи 2014 року, яка призвела до інфляційних процесів у країні, зменшилася купівельна спроможність населення України. Ринок хлібобулочних виробів, як і будь-який вид діяльності, перебував у стані нестабільності. Підвищилася цінова чутливість споживачів, а саме зменшився інтерес до продукції преміумсегмента та зріс попит на дешеві види продукції. При цьому необхідно відмітити зростання впливу на вибір споживачів продукції супермаркетів, які стабільно розширюють асортимент власної випічки. Торгова мережа супермаркетів стрімко завойовує український ринок. Ще одним видом конкуренції, що розвивається і виходить на ринок хлібобулочних виробів, є приватні мініпекарні, які пропонують франчайзингову торгівлю хлібобулочними виробами преміумсегмента. У галузі присутня жорстка конкуренція, яка вимагає від учасників ринку швидкої реакції на зміни сьогодення. Тому маркетингова діяльність більшості підприємств направлена на: розширення асортименту, збільшення виробничих потужностей і обсягів упакованої продукції, модернізацію виробництва, поліпшення сервісу, розширенням дистрибуційної мережі та зміцнення комунікацій з торговими точками. Для отримання постійного покупця ними здійснюються демпінговані кроки в ціновій політиці, наприклад пропонують вигідну цінову пропозицію на окремих видів товару.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналізуючи останні публікації, необхідно виділити роботу Н. І. Дурбалової, яка обґрунтовує напрями розвитку підприємств хлібопекарської галузі на основі інвестиційно-інноваційних процесів, пропонує інноваційні підходи в розробці нових видів продукції поліпшеної якості, на основі регулювання біотехнологічних процесів виробництва – це дозволить перевести вироби в площину «здорового» призначення [1, с. 66]. В. В. Ліщинська в своїй роботі стверджує, що велика кількість виробників хліба та хлібобулочних виробів має відносно низькі бар'єри входу на ринок, простежує помітну динаміку зміни споживчих пріоритетів – це обумовлює високий рівень змінюваності конкурентного положення хлібопекарських підприємств. Таке конкурентне середовище вимагає максимальної концентрації зусиль підприємств на активному створенні, підтримці та розвитку конкурентних переваг через формування успішних стратегій [4, с. 7]. М. П. Сичевський і О. В. Коваленко визначають основні тенденції розвитку хлібопекарської галузі та чинники, що гальмують її ефективний розвиток, пропонують напрями їх вирішення. Ними розраховано ємність ринку хлібобулочних виробів промислового виробництва та встановлено частку ринку, що не обліковується статистичною звітністю. Здійснено порівняння цін на хліб із середньою заробітною платою в еквіваленті вартості хліба пшеничного в Україні та в інших країнах. Обґрунтовано потребу в удосконаленні державних стандартів на хлібопекарську пшеницю [7, с. 14]. Н. Ю. Соколова, О. М. Котузаки та Л. Г. Пожиткова аналізують основні фактори зниження рівня виробництва хлібобулочних виробів в Україні та пропонують шляхи розширення асортименту під конкретну групу споживачів, а саме створення нових технологій сухарних виробів поліпшеної якості на основі регулювання біотехнологічних процесів виробництва. Виділяють фактори, що впливають на вибір споживачів під час купівлі профілактичного і лікувального харчування та перспективи використання пряно-ароматичної та лікарської сировини в технології хлібопекарського виробництва [8, с. 21–22]. Незважаючи на широке

висвітлення цієї теми, науковцями не проаналізовано вплив зовнішнього середовища України на цей вид діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кластерний аналіз широко застосовується для галузевої оцінки, так О. М. Костенко і В. М. Краєвський досліджували показники функціонування сільськогосподарських підприємств за трьома напрямками: ресурсним потенціалом та розміром, спеціалізацією та галузевою ознакою, оцінкою технологічного процесу та результативністю діяльності, за якими визначалося три рівні ефективності: низький, середній і високий. Результати дослідження показали, що більшість сільськогосподарських підприємств перебувають на низькому рівні за всіма напрямками від 93 до 96 % [3].

Спочатку проведемо кластерний аналіз підприємств на початок воєнних дій в Україні, а саме в перший рік порушення стабільного політичного середовища (табл. 1).

Таблиця 1

Кінцеві центри кластерів за 2014 рік

Показники	Кластер			
	1	2	3	4
Усього активів	89 567	71 089	14 742	72 985
Основні засоби	50 646	36 788	6 695	11 999
Запаси	9 315	7 197	2 308	19 854
Сумарна дебіторська заборгованість	19 097	13 967	3 217	26 550
Грошові кошти та їх еквіваленти	146	5 295	293	4 601
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	18 441	-645	1 063	-8 766
Довгострокові зобов'язання	2 778	0	545	5 484
Поточні зобов'язання	57 328	5 822	9 128	73 324
Чистий прибуток (збиток)	-3 665	4 975	-38	-7 468
Чисельність працівників на кінець періоду (осіб)	264	231	114	273

Джерело: складено авторами за результатами власних розрахунків.

Перший кластер характеризується максимальними значеннями за вартістю активів, основними засобами, обсягом нерозподіленого прибутку. Чисельність працівників, довгострокові і поточні зобов'язання наближаються до максимального значення центру кластеру. У цей кластер потрапило чотири підприємства, яким можна надати лідерські якості серед досліджуваних підприємств (табл. 2).

До другого кластера потрапило три підприємства, які мають максимальні значення за грошовими коштами та чистим прибутком. У них відсутні довгострокові зобов'язання, а за поточними – мінімальне значення серед усіх кластерів. При цьому нерозподілений прибуток має від'ємне значення в кластері. Підприємства застосовують ризикові стратегії у своїй діяльності, які приносять позитивні результати.

Третій кластер можна охарактеризувати як підприємства із зваженою політикою, яка базується на продуманих діях, а саме контролю за обсягами дебіторської заборгованості, запасом міцності (нерозподілений прибуток займає другу позицію серед кластерів), при цьому вони використовують поточні зобов'язання для поповнення власних обігових коштів. 2014 року в цей кластер потрапило 20 підприємств цієї галузі.

Таблиця 2

Розподіл підприємств 2014 року

Номер кластера	Кількість підприємств	Назва підприємства
Лідери виробництва	4	ПрАТ «БІЛОВОДСЬКИЙ КОМБІНАТ ХЛІБОПРОДУКТІВ», ПуАТ «Переяславський експериментальний комбінат хлібопродуктів», ПрАТ «ВІРІВСЬКЕ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО», ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат»
Ризикові господарі	3	ПуАТ «ХЕРСОНСЬКИЙ КОМБІНАТ ХЛІБОПРОДУКТІВ», ПуАТ «Каланчацький комбінат хлібопродуктів», ПрАТ «Гніванське хлібоприймальне підприємство»
Розсудливі господарі	20	Усі інші
Аутсайдери	2	ПрАТ «ТЕТІЇВСЬКЕ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО», ПуАТ «КРИВОРІЖХЛІБ»

Джерело: складено авторами за результатами власних розрахунків.

Четвертий кластер можна охарактеризувати як аутсайдерами серед досліджуваних підприємств, які мають максимальні: збитки, поточні і довгострокові зобов'язання та не працюють з власними дебіторами.

На другому етапі визначимо наслідки впливу політичної кризи, що відбувалися упродовж п'яти років, на діяльність підприємств (табл. 3).

Таблиця 3

Кінцеві центри кластерів за 2018 рік

Показники	Кластер			
	1	2	3	4
Усього активів	187 995	390 222	21 295	108 857
Основні засоби	165 893	32 378	9 738	32 625
Запаси	8 175	42 057	3 264	7 572
Сумарна дебіторська заборгованість	13 634	280 226	5 958	54 020
Грошові кошти та їх еквіваленти	4	2 546	1 127	1 005
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-12 104	-11 562	-793	1 751
Довгострокові зобов'язання	17 779	0	284	1 799
Поточні зобов'язання	101 566	313 212	10 620	67 651
Чистий прибуток (збиток)	-4 104	-9 684	-762	-1 118
Чисельність працівників на кінець періоду (осіб)	81	381	95	278

Джерело: складено авторами за результатами власних розрахунків.

Про погіршення ситуація вказує збиток з чистого прибутку в усіх кластерах. Перший кластер характеризується мінімальним значенням за кількістю працюючих і грошових еквівалентах, має максимальне значення непокритого збитку, довгострокові зобов'язання та потужні основні засоби. У цю групу увійшло підприємство, яке 2014 року входило

в групу лідерів, підприємство намагається зберегти свою діяльність за рахунок довгострокових зобов'язань (табл. 2, 4).

Таблиця 4

Розподіл підприємств за кластерами за 2018 рік

Номер кластера	Кількість підприємств	Назва підприємства
1	1	ПрАТ«ВИРІВСЬКЕ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО»
2	1	ПуАТ «ХЕРСОНСЬКИЙ КОМБІНАТ ХЛІБОПРОДУКТІВ»
3	19	Усі інші
4	8	ПрАТ «ЧЕРКАСЬКИЙ КОМБІНАТ ХЛІБОПРОДУКТІВ», ПрАТ «БІЛОВОДСЬКИЙ КОМБІНАТ ХЛІБОПРОДУКТІВ», ПуАТ «КРИВОРІЖХЛІБ», ПуАТ «Переяславський експериментальний комбінат», ПрАТ «Антонінське хлібоприймальне підприємство», ПрАТ «БОБРОВИЦЬКЕ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО», ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат», ПрАТ «НІКОПОЛЬСЬКИЙ ХЛІБОКОМБІНАТ», ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат», ПрАТ «НІКОПОЛЬСЬКИЙ ХЛІБОКОМБІНАТ»

Джерело: складено авторами за результатами власних розрахунків.

У другий кластер потрапило підприємство з максимальними значеннями за дебіторською заборгованістю, запасами, активами, грошовими коштами та поточними зобов'язаннями. 2014 року це підприємство входило в групу ризикових господарів, його стратегія не принесла позитивних результатів, ситуація погіршилася. Воно несе великі збитки, не розраховується за власними зобов'язаннями, скорочує кількість працюючих.

Третій кластер характеризується мінімальними значеннями за статтями активу балансу та збитку. 2014 року цю когорту характеризували як «розсудливі підприємці», які упродовж п'яти років намагаються вижити. Цей статус можна залишити.

Лише 8 підприємств, хоча і несуть збитки, отримали максимальне значення за нерозподіленим прибутком, мають активи та грошові кошти для діяльності, їх можна охарактеризувати 2018 року як лідерів – це четвертий кластер.

З таблиці 5 видно, що 25 % з усіх підприємств 2018 року мають непокритий збиток у сумі 11 833 тис. грн, що в 11,5 раза більше за 2014 рік, 50 % підприємств мають суму нерозподіленого прибутку 29,0 тис. грн, що становить лише 3 % від 2014 року. При цьому виділилися підприємства, які змогли протистояти кризі і збільшити обсяги прибутку, про це свідчить збільшення суми для 75 і 90 %, їх позитивний приріст становить 43 і 58 %, відповідно. На 11 % менше отримали суму нерозподіленого прибутку 95 % підприємств. При цьому необхідно зауважити, що проведено аналіз номінальних показників без врахування інфляційної складової.

Таблиця 5

Процентилі прибутку підприємств за 2014 і 2018 рр.

Рік	Процентилі						
	5	10	25	50	75	90	95
Номинальний нерозподілений прибуток (непокритий збиток)							
2014	-16 697,5	-7 951,0	-1 026,0	884,0	4 973,5	14 161,0	33 864,0
2018	-25 138,0	-23 351,0	-11 833,0	29,0	7 094,0	22 381,0	30 027,5
Приріст, %	51	194	1 053	-97	43	58	-11
Реальний нерозподілений прибуток (непокритий збиток)							
2014				708	3 982	11 338	27 113
2018				12	2 825	8 911	11 956
Приріст, %				-98	-29	-21	-56

Джерело: складено авторами за результатами власних розрахунків.

Якщо розрахувати реальний нерозподілений прибуток у цінах 2013 року за допомогою кумулятивного індексу споживчих цін [6] (2014 р. він дорівнює 1,249, а 2018 р. – 2,5115), то ситуація значно гірша. Усі підприємства втратили в результаті політичної кризи 2018 року, простежується від'ємний приріст. 2018 року 95 % досліджуваних підприємств отримали нерозподілений прибуток у 2,3 раза менше ніж на початку політичної кризи. Статистичний аналіз нерозподіленого прибутку 29 підприємств дає можливість стверджувати, що 2018 року його розмір коливатиметься в інших підприємствах малого та середнього сегмента ринку від збитку в розмірі 6,5 млн грн до прибутку 4,8 млн грн. Розвідувальний аналіз показує наявність нормального розподілу (рис. 2), відношення асиметрії та ексцесу до їх стандартних похибок менше (табл. 6).

Таблиця 6

Прогноз нерозподіленого прибутку для підприємств хлібопекарського виробництва

Характеристика	Показники	2014 р.	2018 р.
95 % Довірчі інтервал для середнього	Середнє значення	2 605,21	-852,52
	Нижня межа	-1 537,25	-6 540,62
	Верхня межа	6 747,66	4 835,59
Перевірка нормального розподілу	асиметрія/стандартна похибка асиметрії	1,664/0,434 = 3,8	0,418/0,434 = 0,96
	ексцес/стандартна похибка асиметрії	5,638/0,845 = 6,7	0,335/0,845 = 0,396

Джерело: складено авторами за результатами власних розрахунків.

2014 року цей діапазон був більш оптимістичним, але переносити на всіх учасників ринку не можемо через відсутності нормального розподілу (табл. 6, рис. 1).

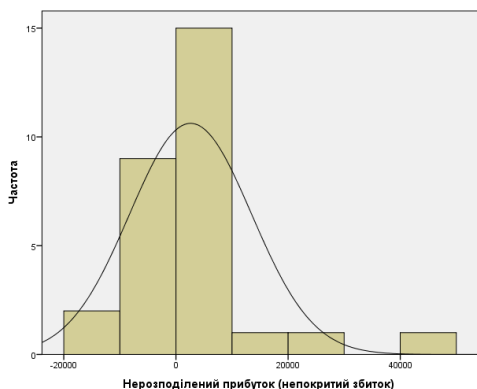

Рис. 1. Розподіл за 2014 р.

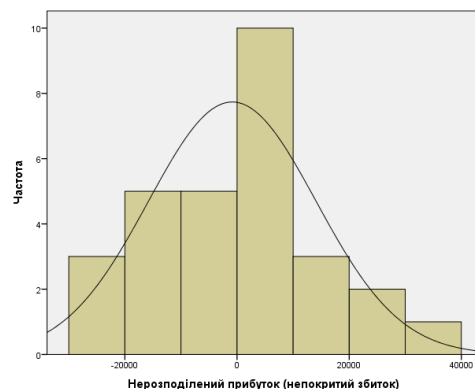

Рис. 2. Розподіл за 2018 р.

Джерело: складено авторами за результатами власних розрахунків.

Висновки. Отже, як показує порівняльний аналіз, ситуація за п'ять років на ринку суттєво погіршилася, навіть лідери серед малого та середнього бізнесу мають збитки. Хлібопекарське виробництво має міцну залежність від невизначеності політичного й економічного середовища України, які негативно впливають на купівельну спроможність населення, що зменшує обсяги споживання продукції преміумкласу. Негативний вплив посилюється і за рахунок загально визнаних проблем хлібопекарського виробництва, а саме: рівнів морального і фізичного зносу окремих основних фондів; недостатнього розвитку внутрішнього ринку супутніх галузей економіки; відсутності доступних фінансових ресурсів, для підтримки та розвитку нових проєктів; високих банківських платежів за кредитами, що гальмують діяльність суб'єктів господарювання; значної залежності від законодавчих обмежень, оскільки продовжується державне регулювання цін і тарифів у хлібопекарській галузі; відсутності встановлення ринкових цін, що обмежує рівень доходу і рентабельність виробництва; дефіциту і перебоїв з доставкою якісної сировини; міцної залежності товариства від урожайності пшениці і посівних планів сільгоспвиробників; високого рівня конкуренції в галузі; відсутності ліцензування діяльності та низького фінансового порогу входження в бізнес. У подальшому доцільно оцінити стійкість великих підприємств хлібопекарського виробництва на стресові ситуації зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дурбалова Н. І. Інноваційно-інвестиційний вектор розвитку хлібопекарських підприємств. *Економіка харчової промисловості*. 2019. № 3. С. 66–72.
2. Загальнодоступна інформаційна база даних Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів. URL: <https://smida.gov.ua>
3. Костенко О. М., Краєвський В. М. Кластерний аналіз як метод ідентифікації однородності об'єктів інформаційно-аналитическої системи управління. *Облік і фінанси*. 2015. № 2 (68). С. 128–133.

4. Ліщинська В. В. Аналіз конкурентного середовища хлібопекарської промисловості України. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/163.pdf
5. Паянок Т. М., Задорожня Т. М. Статистичний аналіз даних: навчальний посібник. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 312 с.
6. Паянок Т. М., Литвиненко О. А. Аналіз впливу політичної кризи на рівень життя населення України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*: електронне наукове фахове видання. 2019. № 6 (23). URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/23_2019/112.pdf
7. Сичевський М. П. Хлібопекарська галузь України: тенденції та проблеми її розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 14–23.
8. Соколова Н. Ю., Котузаки О. М., Пожиткова Л. Г. Аналіз проблем хлібопекарської галузі, стан ринку та актуальні шляхи розширення асортименту. *Зернові продукти і комбикорми*. 2018. № 18. С. 20–24.

REFERENCES

1. Durbalova N. I. (2019). Innovatsiino-investytsiyni vektor rozvytku khlibopekarskykh pidpryemstv [An Innovative-investment vector of development of enterprises is from a panification]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 3, 66–72.
2. Zahalnodostupna informatsiina baza danykh Derzhavnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku pro rynek tsinnykh paperiv. URL: <https://smida.gov.ua>
3. Kostenko O. M., Kraievskiy V. M. (2015). Klasternyi analiz kak metod ydentyfikatsyy odnorodnosti ob'ektov ynformatsyonno-analytycheskoi systemy upravleniya [Cluster analysis as a method of identification of one-sidedness of objects of information-analytical of management system]. *Oblik i finansy*, 2 (68), 128–133.
4. Lishchynska V. V. Analiz konkurentnoho seredovyshcha khlibopekarskoi promyslovosti Ukrainy [Analysis of competition environment of panary industry of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/163.pdf
5. Paianok T. M. Zadorozhnia T. M. (2020). Statystychnyi analiz danykh: navchalnyi posibnyk [Statistical analysis of data]. Irpin: Universytet derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy, 312.
6. Paianok T. M., Lytvynenko O. A. (2019). Analiz vplyvu politychnoi kryzy na riven zhyttia naselennia Ukrainy [An analysis of influence of political crisis is on the standard of living of population of Ukraine]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia: elektronne naukovoho fakhove vydannia*, 6 (23). URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/23_2019/112.pdf
7. Sychevskiy M. P. (2018). Khlibopekarska haluz Ukrainy: tendentsii ta problemy yii rozvytku [Analysis of problems of industry of panification, market condition and actual ways of expansion of assortment]. *Ekonomika APK*, 5, 14–23.
8. Sokolova N. Yu., Kotuzaky O. M., Pozhytkova L. H. (2018). Analiz problem khlibopekarskoi haluzi, stan rynku ta aktualni shliakhy rozshyrennia asortymentu [Analysis of problems of industry of production to bread, market condition and actual ways of expansion of assortment]. *Zernovi produkty i kombikormy*, 18, 20–24.

Tetiana. N. Payanok, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, University of State Fiscal Service of Ukraine;

Alina. I. Krychfalushii, University of State Fiscal Service of Ukraine

Analysis of Influence of Political Crisis on a Panification in Ukraine

Inflationary processes cause the reduce of purchasing power of population and depreciate of their savings. Bakery manufacturers are experiencing negative influence because of increase of cost of production and reduce of demand in the premium segment. There is a high level of competition in this business because of absence of licensing of activities and low level of financial threshold for entering in business. Opportunities of modern technologies allow both the powerful supermarkets and private mini-bakery make this type of products.

Analysis of influence of political crisis on the enterprises of small and medium-sized business of bakery production in Ukraine based on the results of financial and economic activity in 2014 and 2018. IBM SPSS STATISTICS was used to do the cluster and statistical analysis. Ukrainian enterprises were choosing different management strategies during the first year of hostilities. Most of them had followed temperate and weighed politic. They had sufficient level of undivided profit and insignificant volume of receivables. In the same time, they had the deficit of working capital, which they were restoring through the current liabilities. The second position was occupied by four leaders, which stand out through maximum value of assets and undivided profit. They are controlling calculations with buyers, but there is a big amount of long-term and current liabilities that pointing to deficit of working capital. Three enterprises, which has a maximum value of cash and net profit, has had chosen the risk strategies. They are paying by own liabilities and in the same time they represented uncovered damage in the cluster. Two enterprises had the worst financial situation namely the maximum losses, they did not do their liabilities and they were not working with debtors.

The situation has been worsened in all enterprises in 2018. Statistical analysis of undivided profit represents, that in others enterprises of small and medium-sized business, it is fluctuate from loss 6,5 million to profit 4,8 million. This range was more optimistic in 2014.

Comparative analysis of financial performance of bakery enterprises represents situation is worsened during the 5 years, even the leaders of small and medium-sized business have losses. Political crisis influence on activities of bakery production, which has negative economic consequences in Ukraine.

Key words: *cluster and statistical analyses, real and nominal profit, financial statements of enterprises.*

Стаття надійшла до редакції 4 березня 2020 року